

Schriftelijke reactie van de Raad van Ouderen op het reisadvies 'Oud en zelfstandig in 2030' van de Commissie Toekomst zorg thuiswonende ouderen.

Op 5 februari 2020 heeft de *Raad van Ouderen* (RvO) gebruik gemaakt van de mogelijkheid om in te spreken naar aanleiding van het verschijnen van de eerste publieke versie van het advies '*Oud en zelfstandig in 2030*'. Bij deze inspraakronde heeft de Raad aangegeven dat er nog een schriftelijke reactie zal komen als een vervolg daarop. Deze schriftelijke reactie ligt nu voor u.

De RvO wil allereerst de commissie complimenteren met dit advies. Het is een goed idee om gebruik te maken van de vier principes van de REIS: Regie, Eenvoud, Integrale benadering en Samenwerking. De RvO ondersteunt de hoofdlijn van dit advies en ook een groot deel van de deeladviezen. De RvO onderschrijft dat structuurveranderingen langs de weg van geleidelijkheid tot stand moeten komen en dat door die veranderingen het mogelijk blijft om de kwaliteit van zorg voor kwetsbare ouderen (en ook voor anderen) in stand te houden. Deze steun laat onverlet, dat we graag enkele kanttekeningen willen plaatsen bij de uitwerking van dit REIS-advies.

Nadruk op spoedig bouwen en verbouwen

Bij de presentatie van dit advies sprak voorzitter Bos expliciet over de noodzaak om te bouwen. Zo sterk zien wij die urgentie hiervan jammer genoeg bepaald niet in gelijke mate terug in het advies. De commissie Bos roept op tot spoedig bouwen, maar het staat te veel impliciet in deeladvies 15 van het advies. Dit zou veel explicieter verwoord mogen worden. Naar de beleving van de RvO is het niet vijf voor twaalf, maar al even vijf over twaalf. We kunnen constateren dat er wel wat stappen worden gezet, bijvoorbeeld door ZorgSaamWonen, maar het gaat in de dagelijkse praktijk helaas vaak niet zo gemakkelijk en zeker niet snel. Burgerinitiatieven zijn belangrijk, maar nog veel essentiëler zijn de stappen die door gemeenten, woningcorporaties en (sociale) projectontwikkelaars worden gezet. Vanaf de geboorte van een (burger-)initiatief tot aan realisatie zit tenminste 8 – 10 jaar, als zo'n initiatief überhaupt gerealiseerd wordt. Als een 70 jarige burger dus aan een dergelijk initiatief begint, mag hij/zij blij zijn om het resultaat nog met eigen ogen te kunnen zien.

Behalve nieuwbouw is ook verbouwen belangrijk. Voor de RvO is het belangrijk om duidelijkheid te krijgen in relatie met (ver-)bouwen en tijdige woningaanpassingen, wie er verantwoordelijkheid neemt, dan wel krijgt toegewezen en voor het schakelen in een hogere versnelling. De introductie van harde quota ligt naar de opvatting van de RvO voor de hand, mooie ambities zijn al te vaak uitgesproken. Heldere prestatieafspraken, ook over levensloopbestendig bouwen en woonzorgcomplexen, ingebed in een levensloopbestendige

omgeving, zullen gemaakt moeten worden tussen de diverse partijen op gemeentelijk niveau.

Mantelzorgwoningen

Extra aandacht moet er komen voor mantelzorgwoningen. Gemeenten hanteren soms verschillende regels voor het plaatsen van deze woningen. De RvO vindt dat uniformiteit in de regelgeving gewenst is en adviseert tegelijkertijd een meer soepele opstelling m.b.t. het tijdelijk gebruik van mantelzorgwoningen.

Krimpregio's

De RvO betwijfelt of de verschillen tussen Randstad en platteland zo groot zijn als gesuggereerd wordt. Ook buiten de Randstad zijn er steden en ook binnen de Randstad zijn er dorpen. Het lijkt weinig zinvol om hier verschil te maken tussen de Randstad en de rest van Nederland. Wat wel belangrijk is: het onderscheid tussen krimpregio's en regio's waar geen sprake is van krimp. Zijn de verschillen genoegzaam bekend? In het advies wordt hier ons inziens geredeneerd vanuit de organisaties en niet vanuit de ouderen. Het zal zeker zo zijn, dat er in kleinere gemeenschappen op het platteland meer sociale cohesie is. Dat leidt overigens niet vanzelfsprekend tot betere onderlinge ondersteuning, omdat vaak de afstanden ook groter zijn.

Cliëntbegeleiding en – ondersteuning.

Professionele cliëntondersteuning is, zoals terecht opgemerkt wordt, veelal onbekend en wordt dan ook in veel situaties niet actief aangeboden. Daarnaast wordt, als deze ondersteuning er wel is, het vaak niet als voldoende helpend ervaren. Cliëntondersteuning zal onafhankelijk moeten zijn en dient als algemene voorziening aangeboden te worden; zeker bij ouderen met een lage SES, mensen met een beperking, mantelzorgers en bij migranten. De RvO constateert, dat onafhankelijke, professionele cliëntondersteuners, die echt de weg weten en voldoende competenties hebben, nog lang niet standaard aanwezig zijn.

Zolang zorg en welzijn niet in een eenvoudiger en overzichtelijker systeem op gemeentelijk wijkniveau aanwezig zijn, zal de behoefte aan een professionele cliëntondersteuner op gemeentelijk dan wel wijkniveau, waar wettelijk recht op is, bittere noodzaak zijn. En deze cliëntondersteuner zal vooral, als expliciet onderdeel van de zorgplicht van gemeenten, een goed herkenbare en toegankelijke plaats moeten krijgen. Overigens gaat het hier ook over voorzieningen binnen de Zvw en Wlz.

Ontschotting – structuurverandering

Positief vindt de RvO dat de commissie Bos expliciet de - financiële - ontschotting in de zorg aan de orde stelt. Verandering van wetgeving is hiervoor nodig. Dat is zeker niet gemakkelijk en vanzelfsprekend, maar daarom nog niet minder noodzakelijk. Een serieuze uitdaging voor betrokken partijen. De commissie Bos stelt een geleidelijke structuurverandering voor door een combinatie van een geleidelijke verschuiving van de huidige intramurale zorg naar nieuwe woonzorgvormen (zie deeladvies 5, 14 en 16). Tevens door een verschuiving in de financiering: overheveling van de zorg uit de Wlz naar Wmo en ZVW (zie deeladvies 29). De RvO juicht het toe als er één systeem van financiering komt – met de opmerking dat dit in alle opzichten ook toegankelijk is voor ouderenhuishoudens met een laag inkomen.

Keuzevrijheid

We gaan er van uit dat de zorgvraag immer leidend is. Waar het gaat over de keuzevrijheid constateert de RvO een (hopelijk schijnbare) tegenstelling. Veel vernieuwingen en flexibilisering, die in de laatste jaren verkregen zijn, en waardoor zorg op maat mogelijk is geworden worden te niet gedaan, als advies 29 werkelijk wordt uitgevoerd. (Tenzij de RvO dit niet goed begrepen heeft). En dat staat dan ook haaks op de kerndoelen van het advies. De RvO veronderstelt dat de dienstverlening van het VPT etc. geleverd en gefinancierd wordt via Wmo en Zvw. Overigens zijn het volledig pakket thuis en het PGB uitermate geschikt om ouderen in staat te stellen om met kwaliteit van leven toch langer thuis te wonen, waardoor mogelijk opname in het verpleeghuis uitgesteld dan wel voorkomen kan worden. Gezien de snelgroeiende wachtlijsten voor het verpleeghuis een welkom alternatief.

Het is belangrijk om het begrip ‘zorg’ goed te definiëren. In het kader van de Zvw en Wlz zal zorg door professionele zorgverleners worden gegeven. In het kader van de Wmo kunnen ook niet-professionele zorgverleners zorg bieden. Bij samenvoeging en vereenvoudiging van deze wetten zullen dus goede definities moeten worden gebruikt. Extra aandacht zal er moeten zijn voor mantelzorgers, die vaak ook al op leeftijd zijn. Palliatieve zorg (is niet hetzelfde als terminale zorg) biedt daar ook ruimte voor.

De RvO onderschrijft van harte aanbeveling 28: de ‘no regret’ aanbeveling.

De RvO zou het zeer waarderen als de commissie de adviezen 29 – 31 nog eens zorgvuldig onder de loep wil nemen vanuit het ouderenspectief.

Digitalisering en ICT.

De RvO onderschrijft de opvatting uit dit reisadvies dat versterking van de ICT van wezenlijk belang is om in de toekomst de zorg zeker te stellen. ICT kan leiden tot verbetering en/of compensatie van de fysieke dienstverlening en hopelijk tot flinke inverteernde effecten c.q.

productiviteitswinsten, waardoor meer mensen met een zelfde aantal medewerkers kunnen worden geholpen. E-health en domotica kunnen ondersteunend welkom zijn.

De ontwikkelingen in de ICT gaan snel. Er is een enorm aanbod aan hulpmiddelen, gadgets etc. Deze zijn niet per se ontwikkeld met ouderen, laat staan vanuit de vraag van de ouderen zelf. Is er een overzicht over welke competenties mensen moeten beschikken om hier doelmatig gebruik van te kunnen maken? “Ga digitaal” roept de commissie. De RvO is van mening dat dit advies nogal kort door de bocht is. De ICT-voorzieningen vanuit de optiek van wonen zijn van een andere orde als die vanuit de zorg. Het kan niet zo zijn, dat de ICT-voorzieningen als zodanig het mogelijk maken, dat ouderen (nog) langer thuis moeten blijven wonen. Evident is, dat er tussenvoorzieningen moeten komen, waarbij de menselijke maat uitgangspunt blijft.

De RvO krijgt het idee, dat het een soort vanzelfsprekendheid is, dat ouderen de digitale en ICT-ontwikkelingen bijhouden. Optimistisch gesteld zou dat voor een deel van de geïnteresseerde ouderen waar kunnen zijn. Maar waar het nu al zo is, dat een deel van de ouderen in de derde levensfase (de fase, waarin ouderen zonder grote hinder van beperkingen nog volledig in het leven staan en functioneren) de grootste moeite heeft om deze ontwikkelingen enigszins bij te houden, hoeven we ons geen illusies te maken over de ouderen in de vierde levensfase (waar de beperkingen dusdanig zijn, dat ouderen niet meer volledig kunnen functioneren) of de al eerder genoemde doelgroepen. Los daarvan bestaat bij veel ouderen de angst, dat de communicatie per computer zal leiden tot een verschraving van de face-to-face contacten met zorgverleners.

Tijdens een beroepsmatig leven waar sprake is van werken met computers, zullen mensen de ontwikkelingen op ICT-gebied misschien nog enigszins bijhouden. Maar daarna? Vermoedelijk kunnen de commissieleden in hun eigen persoonlijke omgeving al de verschillen constateren tussen henzelf en de generatie na hen. Dus de wens kan de vader van de gedachte zijn, maar het is bepaald geen gemakkelijke route om die wens te realiseren. En ook hier geldt: doe het vooral niet zonder de ouderen zelf.

Een belangrijk uitgangspunt bij de ICT moet zijn: maximale dataprotectie, duidelijkheid over het eigenaarschap van de gegevens en gebruikersvriendelijkheid (gebruiker centraal).

Indicatie

In dit reisadvies wordt niet echt onderscheid gemaakt tussen de derde en vierde levensfase. Juist in de overgang van de derde naar de vierde levensfase is het van groot belang, dat snel en goed geïndiceerd wordt. Naar het idee van de RvO hoeft dit niet per definitie altijd door een wijkverpleegkundige te gebeuren, die dit sinds de invoering van de herziene Wmo in 2015 al doet, maar de wijkteams kunnen een belangrijke rol hebben. Overigens hoeft de wijkverpleegkundige helemaal niet in beeld te zijn bij een Wmo-aanvraag. Maar wie of waar ook geïndiceerd wordt, altijd zal er beroep op een onafhankelijke cliëntondersteuner aangeboden moeten worden. Vooral bij ouderen, die voor het eerste een beroep op een

zorgvoorziening doen, is de weg vaak volstrekt onbekend en is ondersteuning heel belangrijk.

Koppeling met RVS rapport en RvO adviezen

De Raad van Ouderen ziet meerwaarde in de koppeling van dit reisadvies met het advies van de RvS ('De derde levensfase, het geschenk van de eeuw) en de adviezen van de Raad van Ouderen zelf ('[Voorbereiden op ouder worden](#)', 'het betrekken van ouderen bij wonen, welzijn en zorg (volgt)'. Breder gezien ook als "er toe doen" in de adviezen '[Zingeving](#)' en '[De waarde van ouder worden](#)').

Betrokkenheid van ouderen zelf

Diverse leden van de RvO kregen bij het lezen van deze versie van het reisadvies een 'deja vu' gevoel. Het is al geruime tijd geleden dat o.a. ZonMw aangaf dat in de ouderenzorg de regie bij de ouderen zou moeten liggen. In de praktijk gebeurt dit vaak nog steeds niet of in bescheiden mate. De commissie Bos heeft in het kader van het opstellen van dit advies weliswaar een enkele oudere geïnterviewd, maar bij de behoorlijk lange lijst van gesprekspartners (waarvoor op zich zelf hulde!) valt het aantal door de commissie gesproken ouderen een beetje in het niet. De RvO voegt bij dit advies een matrix toe, waarbij zichtbaar wordt, dat slechts bij 4 van de uitgebrachte aanbevelingen de ouderenorganisaties als partner worden gezien. Hoe denkt de commissie de inbreng van de ouderen te garanderen bij de uitvoering van de adviezen?

De RvO kan niet duidelijk genoeg stellen: als het gaat over ouderen, dan niet zonder ouderen. De RvO spreekt dan ook de hoop uit, dat ouderen direct betrokken worden bij de uitwerking c.q. uitvoering van de deeladviezen uit dit rapport. Het ware mooi als in de definitieve versie van het advies de positie en rol van ouderen zelf daarom nog wat nadrukkelijker wordt uitgewerkt.

Zingeving en Preventieve zorg

En de RvO wil graag het belang van zingeving onder de aandacht van de commissie Bos brengen. De RvO heeft daarover een advies uitgegeven. Ook Machteld Huber heeft aangegeven dat zingeving de meest gezondmakende factor in het leven van mensen is!

Ook de preventieve zorg mag meer aandacht in het reisadvies dan nu het geval is. Gezondheidsgericht denken moet maatschappelijk (overigens ook bij veel ouderen zelf) meer aandacht krijgen. In dit kader zijn niet alleen de Wmo, de Zvw en de Wlz van belang, maar ook de Wet publieke gezondheid, waar in subhoofdstuk 3 van hoofdstuk 2 geschreven wordt over ouderengezondheidszorg. De RvO heeft onlangs een ongevraagd advies

uitgebracht: '[Gezondheidsbevordering ouderen](#)'. De RvO zou het waarderen, als dit advies door u een plek kan worden gegeven in uw definitieve advies.

Ten slotte

Tenslotte: de reis naar 'Oud en zelfstandig in 2030' kan alleen slagen als, naast overheden en maatschappelijke organisaties, ouderen daarin nadrukkelijk en vanzelfsprekend participeren, in de volle breedte en op alle niveaus. De derde levensfase zou een duidelijker maatschappelijk profiel moeten krijgen en dat gaat niet vanzelf. Een advies van de commissie Bos hierover kan daarbij helpen.

De Raad van Ouderen wenst de leden van de commissie Bos succes met het verwerken van de reacties en kijkt met belangstelling uit naar definitieve versie van het reisadvies en naar de acties van de respectievelijke geadresseerden naar aanleiding van de opgestelde adviezen.

Raad van Ouderen, Maart 2020.

Bijlage: Matrix Partijen per aanbeveling

De uitgebrachte adviezen van de Raad van Ouderen vindt u op: www.beteroud.nl/voor-ouderen/raad-van-ouderen